

Folklore, religion och kulturarvspolitik

Intresset för kulturarv inom nordisk traditionsvetenskaplig forskning har inte svalnat. Tvärtom tycks intresset för dessa frågor vara större än någonsin. Kulturarvspolitik är högaktuellt, och med ökad immigration, växande politiskt engagemang bland lokala etniska grupper och omfattande förändringar på den politiska världskartan i stort, finns det gott om material för studier. Det här aktuella bidraget till detta fält har titeln *Creating Diversities. Folklore, Religion and Politics of Heritage*¹. Den geografiska tyngdpunkten ligger på de nordiska länderna och artikelförfattarna

kommer från Norge, Sverige, Finland, Estland och USA.

Bakom antologin står det nordiska forskningsnätverket *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity*. Detta är den andra publikationen på temat kulturarv från nätverkets bördiga jord, forskningssamarbetet stod nämligen även bakom antologin *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity. A Festschrift for Barbro Klein* (2000). Den nya volymen (med till en del samma artikelförfattare som den tidigare utgivna boken) är resultatet av två symposier, "Folklore, Museums and the Politics of Heritage" i Tartu, Estland, 1999, och "Folklore, Religion, and Diversity Politics" i Alta, Norge, 2000. En avsikt med antologin är att lyfta fram två avgörande faktorer inom dagens kulturpolitik. Den första är religion,

¹ *Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage*. Ed. by Anna-Lena Siikala, Barbro Klein & Stein R. Mathisen. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura 2004 (Studia Fennica. Folkloristica 14.). 307 s.

som här får en mera framträdande roll än i den första antologin, och den andra faktorn är etnografiska och kulturhistoriska museum och arkiv.

Antologin omfattar sexton artiklar av femton olika författare. Några av artiklar har publicerats tidigare eller är versioner av tidigare publicerade artiklar. Boken är indelad i fyra sektioner. Den första sektionen behandlar representationer. I Stein R. Mathisens och Kjell Olsens respektive artiklar diskuteras tankeväckande om hur olika representationer av samerna medverkar till att framställa dem som de "etniska andra". Mathisen studerar bilden av ursprungsbefolkningar som ekologiskt medvetna och naturnära, medan Olsen undersöker joik-traditionen som symbol. De följande två artiklarna har fokus på finländska förhållanden. Pekka Hakamies studerar minoritetsgruppen ingermanländare, som det senaste århundradet varit tvungna att många gånger anpassa, dölja och förändra sin etniska identitet under olika politiska skeenden. Jyrki Pöysä behandlar å andra sidan den finländska majoritetsbefolkningen utgående från hur "nationalism" framställs i sportjournalistik. Genom att anlägga ett gender-perspektiv på detta material kan Pöysä visa hur uppfattningar om vem och vad som kan vara finländsk(t) genomgår omvärderingar inom dagens sportkultur.

Den följande sektionens artiklar behandlar religionens roll i mångetniska miljöer. Barbro Klein och Galina Lindqvist har båda studerat enskilda individer som aktörer på denna komplexa arena. Genom att välja och/eller låta sig associeras med vissa laddade symboler och roller har personerna i fråga skapat eller blivit tilldelade en form av nyckelposition. Personerna och kontexterna studerade i de båda artiklarna har dock betydande skillnader. Klein gör en kritisk analys av svensk medias roll i skapandet av representationer av en ung invandrar flicka som upplevt religiösa mirakel. Lindqvist studerar en voodoo-prästinna i Moskva som aktivt och kreativt använder sig av både globalt inflytande och traditionella ryska modeller för att skapa en egen nisch och identitet.

Sektionens övriga artiklar ser på identitetspolitik ur ett grupp-perspektiv. Jelena Parsanger beskriver hur olika östliga samegrupper har navigerat sig fram till vissa gemensamma identitetssymboler, trots skillnader i bland annat språk och kultur, och under starka yttre påtryckningar i form av russifikationskrav. Art Leete har undersökt västerländska forskares beskrivningar av olika nordliga befolkningsgrupper som samer, nenets, khanti, och ob-ugriska grupper. Det visar sig att det existerar sega samstämmiga stereotyper om de nordiska folkgruppernas "aggressivitet". Leetes artikel undersöker även den nya aktualitet som så kallade naturreligioner har fått som en viktig

identitetsstrategi bland dessa etniska minoriteter. Han beskriver speciellt nenetsiska och ob-ugriska ritualer och betonar hur dessa ritualers traditionella, politiska och underhållningsvärden är tätt sammanvävda för deltagarna.

Artiklarna i den tredje sektionen lyfter fram olika aspekter av rumslighet och platsers betydelse. Anna-Leena Siikalas intressanta studie av landskap som bevarare av minnen baseras på omfattande fältarbete i Sibirien. Mentala kartor, påpekar Siikala, är betydelsefulla för utformandet av både kollektivt och individuellt medvetande. Kulturlandskap berättar om gemensamma historiska erfarenheter och utgör en viktig plattform för skapandet, och upplevelsen, av gemensam identitet. "Heliga platser" kan alltså ha en central betydelse för etniska minoriteters identitetsuppfattning.

Platser, och i synnerhet heliga sådana, kan utgöra en hörnsten för identitetsprocesser även i västerländsk stadsmiljö, vilket demonstreras i Pia Karlsson Mingantis artikel om etablerandet av moskéer i Sverige. Moskéerna ger den muslimska minoriteten större visibilitet och utgör inslag i stadsbilden som både muslimer och icke-muslimer reagerar på och förhåller sig till. Karlsson Minganti påpekar att debatterna kring moskéerna även väcker mångbottnade frågor om hur det islamiska skall inkluderas som en del av det "svenska kulturarvet".

Konkreta platser som bas för identitet är långt ifrån oproblematiskt vilket framträder i JoAnn Conrads diskussion om samebefolkningen i Nordnorge. Under påverkan av bland annat globala etnopolitiska processer är de nordnorska samerna tvungna att omtolka sin plats i det lokala landskapet. Conrad betonar att upplevelsen av rummet påverkas av både lokala och globala processer.

Katolska helgon är inte vanligen det första man associerar med finländsk identitet. Icke desto mindre har legenden om Biskop Henrik och bonden Lalli haft en viktig symbolisk funktion i Finland. Pertti J. Anttonen undersöker hur berättelsen har fått olika laddning och symbolik, allt från betoningen på Henriks martyrskap till Lalli som hyllad fosterländsk frihetskämpe, beroende på sociopolitiska omständigheter. På senare år har legenden dessutom fått ny aktualitet via organiserade pilgrimsfärder från både lutherskt och katolskt håll. Anttonen påpekar att pilgrimsfärderna, som baseras på historiska miljöer, även har blivit en del av skapandet av ett nationellt kulturarv. Med både katolska, lutherska och nationella intressen och anspråk blir frågan om vem som äger "rätten" till Henrikslegenden synnerligen central.

Inom den avslutande sektionens artiklar vänds blicken mot institutionernas inflytande på folkku-

ren. Museum, arkiv och turistindustrin har stor makt över urval och utformande av kulturarv. Zoë-hateehc Durrah Scheffy undersöker hur olika svenska museer framställer berättelser om samisk identitet och nationalitet utgående från hur rituella trummor presenteras som del av en andlig tradition i utställningarna. Emedan alla de studerade museerna ger trumman en fundamental roll för traditionell samisk religion skiljer sig framställningarna beroende på hur museet positionerar sig i förhållandet till staten, i förhållande till den samiska minoriteten och till vissa laddade kulturpolitiska frågor som t.ex. självrepresentation och etno-politiska rättigheter. Tuulikki Kurki tar i sitt bidrag upp den viktiga frågan om vilka principer som vägleder etnografiskt och folkloristiskt insamlingsarbete. Kurki har studerat den självlärd bonden Heikki Meriläinen (1847-1939) som aktivt samlade in folkloristiskt material bland allmogen för Finska litteratursällskapets arkiv. Meriläinen hade mycket starka åsikter om folkkultur och om hur folklore skulle dokumenteras och presenteras. Dessa åsikter uppskattades inte alltid av tidens akademiska forskare. Genom Meriläinens ständiga divergenser från det etablerade ramverket för etnografisk forskning kom han att betraktas som en mycket problematisk och kontroversiell insamlare.

Urvalsfrågan är central i Lizette Gradéns artikel om porslinsinsamlarserien "Christmas in Lindsborg". Porslinsminiatyerna i serien föreställer byggnader

i den amerikanska småstaden Lindsborg som sedan länge profilerat sig som "Little Sweden U.S.A.". Gradén diskuterar hur ett svenskt kulturarv utformas i amerikanska förhållanden. I miniatyrserien skapas ett nostalgiskt ideal i form av konsumtionsbara porslinsprydnader med potentiellt starka personliga associationer. Antologins sista artikel är skriven av Kjell Olsen och behandlar den problematik som uppstår som en följd turistindustrins framgångsrika framställning av den "emblematiske samem". Minoritetsbefolkningen är beroende av kulturella uttryck för identitetsmärkörer och mobilisering av grupp känsla. Dessutom finns det ett ekonomiskt tryck att gå turistindustrin till mötes och motsvara den stereotypa bilden av hur en same skall leva och se ut. Det är dock många samer som inte upplever någon överensstämmelse mellan sig själva och den etablerade bilden av den emblematiske samem.

Som en kort summering av denna omfattande volym kan sägas att *Creating Diversities* är en mycket intressant samling artiklar som väl visar på den mångfald av identiteter, kulturer och etniciteter som finns i dagens Norden och norra Ryssland. De många givande bidragen inom pärmarna för antologin indikerar att vi kommer att få se flera studier inom detta fascinerande och angelägna område i framtiden.

Susanne Österlund-Pötzsch